

Turinys

Dainius Vaitiekūnas. Mūsų laikų Aristotelis	7
Pratarmė	26
Įvadas	30
1. Tvarka	38
Pasakojimo laikas?	38
Anachronijos	40
Nuotolis, amplitudė	54
Analepsės	55
Prolepsės	76
Achronijos link	89
2. Trukmė	97
Anizochronijos	97
Santrauka	107
Pauzė	111
Elipsė	118
Scena	122
3. Dažnis	126
Kartinis / dažninis	126
Apibrėžtumas, apibūdinimas, išplėtojimas	141
Vidinė ir išorinė diachronija	155

Kaita, perėjimai	158
Žaidimas su Laiku	168
4. Būdas	175
Pasakojimo būdai?	175
Atstumas	176
Įvykių pasakojimas	179
Žodžių pasakojimas	183
Perspektyva	201
Fokusuotės	205
Fokusavimo pažeidimai	210
Polimodalumas	214
5. Balsas	228
Naratyvinė instancija	228
Pasakojimo laikas	232
Pasakojimo lygmenys	245
Metadiagetinis pasakojimas	249
Metalepsės	252
Nuo „Žano Santėjaus“ iki „Prarasto laiko beieškant“, arba tariamos diagezės triumfas	256
Asmuo	263
Herojus-pasakotojas	272
Pasakotojo funkcijos	275
Pasakojimo adresatas	279
Baigiamasis žodis	283
Naudotos literatūros sąrašas	289
Dalykinė rodyklė	294

Mūsų laikų Aristotelis

Gérard'as Genette'as (1930–2018) – tai šiuolaikinis Aristotelis. Taip šio mokslininko jubiliejaus proga Paryžiuje surengtoje konferencijoje¹ pareiškė buvęs „Seuil“ leidyklos darbuotojas, eseistas ir vertėjas Thierry Marchaisse'as, prancūzų naratologo G. Genette'o veikalų leidėjas. Tai sakydamas, jis turėjo galvoje ne tik šio mokslininko itin pagarbų santykį su Aristotelium², puikų klasikinės retorikos išmanymą bei jos atnaujinimo pastangas, bet ir didelę jo veikalų svarbą šiuolaikinei literatūros kritikai, poetikai, estetikai, meno filosofijai, jų stiprų iki šiol daromą poveikį humanitarinių mokslų tyrimams. Pratęsiant mintį, galima pridurti, kad šis subtilus ir autoritetingas pasaulyje literatūros ir meno tyrinėtojas taip

¹ 2019 m. spalio 24–25 d. Paryžiuje, Aukštojoje socialinių mokslų mokykloje (*École des hautes études en sciences sociales*, EHESS), vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Poetika, estetika ir rašymas: apie Gérard'o Genette'o veikalus“ (*Poétique, esthétique et écriture: autour de l'œuvre de Gérard Genette*). Ji buvo skirta ilgamečiam šios mokyklos darbuotojui atminti. Konferencijoje dalyvavo įvairių šalių naratologai – jie apmąstė naratologijos kūrėjo indėlį į šią mokslo discipliną. Renginio dalyviai dalijosi įžvalgomis, kiek dar daug neišnaudotų galimybių literatūros ir kitokių tekstų tyrėjai gali atrasti šio mokslininko veikaluose.

² Anot G. Genette'o bendradarbio, estetikos tyrinėtojo Jeano Marie Schaeffero, Aristotelis buvo šio mokslininko didysis mokytojas: J. M. Schaeffero pranešimas diskusijoje „Nuo poetikos į estetiką“ (*De la poétique à l'esthétique*). *Table ronde avec R. Bellour, M. Macé, J.-M. Schaeffer, J. Pier. Autour de Gérard Genette*. CRAL, EHESS, Paris, 2013-11-28 [žiūrėta 2020-04-21]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=lHTLuLYHciQ>.

pat pasižymėjo didžiajam retorikos meistrui artima aistra kurti įvairias tipologijas, klasifikacijas, gebėjimu  vesti tvarką tarp įvairių prieštaringai interpretuojamų estetikos reiškinių,  zvelgti juose aiškius teorinės sistemos kontūrus. Jo paliktas ryškus pėdsakas estetikoje, meno filosofijoje, o ypač naratologijoje – pasakojimo teorijoje, kurios vienas iš k r j  – jis pats.

Naratologijos terminą pasakojimo teorijai 1969 m. pasi l  G. Genette  bendražygis, pasakojimo tyrinėtojas Tzvetanas Todorovas¹. Pasak Jungtinių Amerikos Valstijų naratologo Geraldo Prince : „Naratologija yra ne tiek atskiro pasakojimo tyrinėjimas, kiek mokslas apie pasakojimą, pasakojimo teorija. Būtent teorija, mokslas, kaip bandymas aprašyti, kas būdinga pasakojimui ir jo formoms. Kitaip tariant, naratologija siekia išdėstyti, aprašyti tai, kas sieja visus pasakojimus, ir taip pat tai, dėl ko tie pasakojimai vienas nuo kito skiriasi.“² Profesorius įsitikinęs, kad niekas kitas nepadarė didesnio poveikio naratologijai nei G. Genette as³.

Šioje knygoje pateikiamas svarbiausio G. Genette o veikalas apie naratologiją – es  „Pasakojamasis diskursas“ (1972), kuri tapo naratologijos klasika, vertimas. Be jo neįmanoma įsivaizduoti nei paties šio prancūzų naratologo, nei naratologijos – tiek klasikinės, tiek poklasikinės.  i studija, kuri buvo paskelbta G. Genette o knygoje „Figūros III“ (1972), paklojo naratologijos pamatus. Naratologo Johno Piero teigimu, „ i studija iki šiol i liekia viena pačių įtakingiausių prancūzų

¹ Jo veikalas „Dekameronas gramatika“ esama tokios pranašingos pastabos: „ is veikalas priklauso dar nesamam mokslui, vadinamam naratologija – mokslui apie pasakojimą“ (Todorov, Tz. *Grammaire du D cam ron*. La Haye-Paris: Mouton, 1969, p. 10).

² Apie naratologiją ir pasakojimus: Pensilvanijos universiteto (JAV) profesorių Geraldą Prince ą kalbina Dainius Vaitiekūnas. *Colloquia*, Nr. 34 (2015), p. 174. Prieiga per internetą: http://www.lti.lt/failai/Colloquia34%20spaudai_173-185.pdf.

³ Geraldo Prince o pranešimas „Genette as, erdv  ir pasakojimas“ (*Genette, l'espace et le r cit*). Tarptautin  mokslin  konferencija „Poetika, estetika ir rašymas: apie G rardo Genette o veikalus“, 2019 m. spalio 24 d. Paryžius, Aukštoji socialinių mokslų mokykla.

naratologijos studijų¹. „Pasakojamasis diskursas“ – daugiausia į kitas kalbas verčiamas G. Genette'o darbas, kuris nuo šiol pasieks ir lietuviškai skaitantį skaitytoją. Būtent nuo šio teksto naratologijos studijas ir siūlo pradėti G. Prince'as: „Tai neabejotinai būtinas veikalas, nes jame puikiai apibendrinama tai, ką galima pasakyti apie skirtingas pasakojimo formas, be to, jis inovatyvus ir labai naudingas.“²

Šiuo veikalu siekiama pratęsti prieš keliolika metų prasidėjusį G. Genette'o tekstų vertimo ir leidimo procesą Lietuvoje³. Ši „metodo bandymams“ skirta G. Genette'o studija padėjo susiformuoti naratologijai, pasaulyje plačiai žinomai pasakojimo teorijai. Beje, kitas mokslininko veikalas – „Naujasis pasakojamasis diskursas“ (1983) – patikslina pirmąjį. Jame atsiliepiama į kitų tyrinėtojų pastabas ir naujus tyrimų duomenis.

Lietuvoje tyrėjai ir švietimo bendruomenė nuolat diskutuoja apie pasakojimo estetinę vertę, fikcinio ir nefikcinio pasakojimo ribas, didžiuosius ir mažuosius pasakojimus arba nacionalinį naratyvą. Tikėtina, kad šie naratologo G. Genette'o tekstai padės į šias diskusijas pritraukti dar daugiau pasaulinės pasakojimo tyrinėjimų patirties.

G. Genette'as gimė 1930 m. birželio 7 d. Paryžiuje. Dėl ligos ilgą laiką buvo priverstas mokytis specialiojoje sanatorinėje mokykloje. Jaunystėje, iš karto po Antrojo pasaulinio karo, jis siekė aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje ir įstojo į

¹ Johno Piero pranešimas diskusijoje „De la poétique à l'esthétique“. *Table ronde avec R. Bellour, M. Macé, J.-M. Schaeffer, J. Pier. Autour de Gérard Genette*. CRAL, EHESS, Paris, 2013-11-28 [žiūrėta 2020-04-21]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=IHTluLYHciQ>.

² Apie naratologiją ir pasakojimus <...>, cit. str., p. 180.

³ Iki šiol yra pasirodę šie G. Genette'o straipsnių vertimai į lietuvių kalbą: Prousto metonimija. *Baltos lankos*, 2007, Nr. 25–26, p. 210–236 (vertė Goda Bulybenko, Dainius Vaitiekūnas); Struktūralizmas ir literatūros kritika. In *XX amžiaus literatūros teorijos*: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams, d. 1, sud. Aušra Jurgutienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 209–229 (vertė Nijolė Keršytė); Fikcija ir dikcija. *Baltos lankos*, Nr. 34, p. 118–143 (vertė Paulius Jevsejevas); Tikėtinumai ir motyvacija. *Baltos lankos*, 2014, Nr. 38–39 (vertė Milda Baronaitė).

Prancūzijos komunistų partiją, tačiau vėliau nuo šios partijos nutolo, pasibodėjęs jos vidiniais konfliktais ir sukrėstas 1956 m. įvykių Vengrijoje. 1954 m. Paryžiaus aukštojoje normalinėje mokykloje baigė literatūros studijas, išlaikydamas literatūros agrėžė egzaminus. Dėstė literatūrą Amjeno, Manso mokyklose, 1963–1967 m. dirbo asistentu Sorbonos universitete, o vėliau, iki pat išėjimo į pensiją 1994 m., – tyrimų vadovu Paryžiaus aukštojoje socialinių mokslų mokykloje (iš pradžių ji vadinta Praktine aukštųjų studijų mokykla). G. Genette’as kaip kvietinis profesorius lankėsi Yale’io universitete. Jo žmona – žinoma literatūros kritikė, tyrinėjanti kūrinių rankraščius, taip pat Gustavėo Flaubert’o kūrybos tyrinėtoja Raymonde Debray-Genette. 1970 m. G. Genette’as kartu su naratologu Tz. Todorovu ir kitais įkūrė iki šiol Prancūzijoje leidžiamą solidų žurnalą „Poetika“ (*Po tique*), skirtą literatūros teorijai ir analizei. Abu mokslininkai žurnalui keletą metų vadovavo. Be to, jis vadovavo leidyklos „Seuil“ leidžiamai to paties pavadinimo knygų serijai, taip pat skirtai literatūros teorijai ir analizei. 1972 m. Sorbonos universitete G. Genette’as apgynė disertaciją (pristatydamas iki tol išleistas tris savo knygas „Figūros“). Mirė 2018 m. gegužės 11 d. Paryžiuje.

„Savo kelią pradėjau kaip literatūros kritikas, ir tai buvo visiškai suprantama, nes baigiau klasikinės literatūros studijas. Pradėjau nuo literatūros kritikos darbų, pirmieji trys buvo skirti prancūzų baroko poezijai“¹, – viename interviu yra sakęs G. Genette’as. Jo, kaip tyrėjo, stiprybė – „išskirtinė retorikos kultūra“². Tai pravertė kuriant naratologiją. Literatūros kūrinį G. Genette’as pasiūlė aprašyti taikant retorikos sąvokas ar jas papildant – kaip figūrų išsidėstymą tam tikromis struktūromis, suteikiančiomis kūriniui būtiną nuotolį

¹ De „Figures“   „Codicille“: un entretien avec G rard Genette par Pierre-Henry Frangne (Universit  Rennes 2) et Roger Pouivet (Universit  Nancy 2). 2010-10-27 [žiūrėta 2020-02-21]. Prieiga per internetą: https://www.youtube.com/watch?v=7o6gIoT9q_w.

² Noille, Christine. Figure – Notes. *Po tique*, No. 185, 2019 (1), p. 61.

nuo tiesioginės reikšmės, panašiai kaip ir kiti XX a. struktūristai tvirtindamas, kad galima mokliškai apibūdinti estetišius efektus (literatūriškumą). Figūra jam – tokia retorinė priemonė, dėl kurios kūrinys tampa kūrinium arba dėl kurios vienoje kalboje sukuriama kita kalba. Ji atpažįstama tik esant tam tikram santykiui su kita figūra ir su tuo, kas nėra figūra. Pati meninė išmonė jam – kaip „išplėstinė figūra“. Ne veltui net penki G. Genette'o veikalai parašyti tuo pačiu – „Figūrų“ – pavadinimu. Anot prancūzų literatūros ir retorikos tyrinėtojos Christine Noille, „Genette'as ne tik galvoja apie figūrą, bet ir galvoja kartu su ja <...>. Negana to, G. Genette'ui labai patinka figūra, visos be išimties figūros.“¹ Ypač jį traukė metalepsė – pasakojimo lygmenų pakeitimą nurodanti figūra (pavyzdžiui, autorius savo vardu įsiterpia į pasakojamą istoriją, kurios dalyviu jis nėra, arba knygoje personažai ima ieškoti jos autoriaus ir pan.²). G. Genette'o vertinimu, ši figūra įkūnija originalios meninės kūrybos esminį principą: nukrypimą nuo inertiškos normos ir nuostabą. Į gyvenimo pabaigą mokslininkas prisipažino: „Niekada nebaigsiu tyrinėti šios figūros, tai ji mane patį greitai palaidos.“³

Vos metus akį į visas paryžiečio G. Genette'o parašytas knygas⁴, matyti keli ryškesni pokyčiai autoriaus intelektualinėje biografijoje, didesni jos etapai, kuriuos galima labai

¹ Noille, Christine, op. cit., p. 59.

² Daugiau apie metalepsę: Vaitiekūnas, Dainius. Kai pasakojimas įtrūks-ta. Metalepsės poetika. *Žmogus ir žodis*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006, t. 8, Nr. 2, p. 31–40.

³ Genette, Gérard. *Apostille*. Paris: Seuil, 2012, p. 215.

⁴ *Figures I*. Paris: Seuil, 1966; *Figures II*. Paris: Seuil, 1969; *Figures III*. Paris: Seuil, 1972; *Figures IV*. Paris: Seuil, 1999; *Figures V*. Paris: Seuil, 2002; *Mimologiques: Voyage en Cratylie*. Paris: Seuil, 1976; *Introduction à l'architexte*. Paris: Seuil, 1979; *Palimpsestes: la littérature au second degré*. Paris: Seuil, 1982; *Nouveau discours du récit*. Paris: Seuil, 1983; *Seuils*. Paris: Seuil, 1987; *Fiction et diction*. Paris: Seuil, 1991; *L'Œuvre de l'art. 1. Immanence et transcendance*. Paris: Seuil, 1994; *L'Œuvre de l'art. 2. La Relation esthétique*. Paris: Seuil, 1997; *Métalepse*. Paris: Seuil, 2004; *Bardadrac*. Paris: Seuil, 2006; *Codicille*. Paris: Seuil, 2009; *Apostille*. Paris: Seuil, 2012; *Épilogue*. Paris: Seuil, 2014; *Postscript*. Paris: Seuil, 2016.

apibendrintai apibūdinti kaip  jim nuo poezijos priemonių iki prozos pasakojimo, nuo atskirto teksto iki ssaj tarp įvairių tekst, nuo poetikos iki estetikos, nuo literatūros iki bendresnių meno problem, pagaliau nuo rašymo apie literatūrą iki pačios literatūros rašymo. Kai kurie G. Genette'o skaitytojai su apgailestavimu pastebi jo atsitraukimą nuo naratologijos: paskutinis naratologijai skirtas teorinis veikalas „Metalepsė“ išleistas 2004 m., o kitos penkios knygos – jau ne mokslininko tyrinėjimai, o veikiau rašytojo plunksnos bandymai. Tiesa, estetikos tyrinėtojas Jeanas Marie Schaefferas tvirtina, kad „Metalepsė“ – tik knygos „Figuros III“ komentaras, o paskutinis savarankiškas šio autoriaus teorinis veikalas – tai estetikai ir meno filosofijai skirta dviejų dalių knyga „Meno kūrinys“ (1994 ir 1997)¹.

G. Genette'o teigimu, poetikos objektas turi būti „ne tekstas, o architekstas“², kuris, kaip teksto konstravimo taisyklių ir abstraki modelių visuma, apibūdinamas jo knygoje „Įvadas į architekst“ (1979), kritikuojanioje tradicinį literatūros skirstymą į lyrik, epik, dram ir skatinanioje ieškoti lankstesnės literatūros form tipologijos. Teksto ryšys su j lydinčiais kitais tekstais (paratekstais) aprašomas knygoje „Slenksčiai“ (1987), pabrėžiant, kad pastarieji turi didelę poveikį skaitytojo santykiui su tekstu, požiūriui, kas laikytina literatūros kūriniu. Knygoje „Palimpsestai. Antrasis literatūros laipsnis“ (1982) pateikiama aiskiai apibrėžta tarptekstini ryšių (anot knygos autoriaus, transtekstualumo) tipologija. Literatūros tyrinėtojos Tiphaine Samoyault teigimu, pasirodžius šiai knygai, intertekstualumo termino „tapo nebeįmanoma nebaudžiamam bet kaip vartoti“³. Šį termin, kurį 1969 m.

¹ Schaeffer, Jean-Marie. De la po tique   l'esth tique. *Po tique*, No. 185, 2019 (1), p. 122. Galvoje turimi šie veikalai: *L'Œuvre de l'art. 1. Immanence et transcendance*. Paris: Seuil, 1994; *L'Œuvre de l'art. 2. La Relation esth tique*. Paris: Seuil, 1997.

² Genette, G rard. *Introduction   l'architexte*. Paris: Seuil, 1979, p. 90.

³ Samoyault, Tiphaine. *L'intertextualit *. Paris: Armand Colin, 2005, p. 18–19.

pasiūlė literatūros tyrinėtoja Julia Kristeva, aiškindama, kad tekstas – tai įvairių intertekstinių ryšių padarinys, G. Genette'as įtraukė į kitų terminų sistemą apribodamas jo daugia-reikšmiškumą – išskirdamas penkis svarbiausius transtekstualumo tipus pagal didėjančią abstraktumą: intertekstualumą siaurąja reikšme (vieno teksto buvimas kitame tekste: citata, aliuzija...); paratekstualumą (teksto santykis su greta esančiais tekstais, arba paratekstais: pavadinimu, epigrafu, pratarne...); metatekstualumą (teksto santykis su jį aiškinančiu, komentuojančiu tekstu); hipertekstualumą (teksto santykis su perrašomu tekstu: parodija, pastišas...); architektualumą (teksto santykis su jam poveikį darančiais žanriniais ir kitokiais teksto konstravimo modeliais, žanrine tradicija). Knygoje „Fikcija ir dikcija“ (1991) jau buvo svarstoma išmonės ir realių įvykių pasakojimo skirtis, universalesni „literatūriškumo“ požymiai. Taip G. Genette'as pasiruošė savo tyrimams estetikos srityje.

Interviu radijui „France Culture“ G. Genette'as yra sakęs: „Pradėjau nuo kritikos, tęsiau poetikos srityje, o baigiu kaip praktikas.“¹ Paskutinius penkiolika savo gyvenimo metų G. Genette'as iš esmės atsidėjo „ilgam ir nuostabiam atsisveikinimui su gyvenimu“² – eseistinio ir autobiografinio pobūdžio kūrybai, kurios postūmiu tapo G. Flaubert'o „Nuvalkiotų tiesų žodynas“ bei kiti rašytojų sukurti žodynai. 2004 m.³ jis sumanė parašyti šmaikštų asmeninį žodyną – į jį sudėti tokius savo svarstymų fragmentus, kuriuose susipintų svarstymai apie literatūrą ir meną bei prisiminimai (ištisinės autobiografijos ar autofikcinio romano jis nenorėjęs rašyti, nes tai būtų buvę nesąžininga pačiam sau – atmintis pasižymi fragmentiškumu). Kad tie vėlyvi literatūriniai rašymai yra G. Genette'o

¹ G. Genette [radijo pokalbis su Alainu Veinsteinu], „France Culture“, 2014-05-01 [žiūrėta 2019-12-12]. Prieiga per internetą: <https://www.franceculture.fr/emissions/du-jour-au-lendemain/gerard-genette>.

² *Idem*.

³ Būtent šią datą G. Genette'as mini rašydamas apie tokio sumanymo pradžią: Genette, Gérard. *Épilogue*. Paris: Seuil, 2014, p. 28.

visos veiklos apibendrinimas, rodo jau patys paskutinių jo eseistinių knygų pavadinimai: „Epilogas“ (2014), „Post scriptum“ (2016)¹. Vis dėlto ir šiose knygose esama teorinio pobūdžio pastabų, į kurias verta atkreipti dėmesį kritiškiems pasakojimo teoretikams.

G. Genette'o rašymo formos keitėsi, tačiau temos dažnu syk išliko nepakitusios. Mokslininkas vis grįždavo prie savo mėgstamiausių autorių: Michelio de Montaigne'io, François René de Chateaubriand'o, Stendhalio, Jorge Luiso Borgeso, Gustave'o Flaubert'o, o ypač – prie Marcelio Prousto, kurio romano analizė „Pasakojamajame diskurse“ padėjo jam sukurti metodologinius naratologijos pagrindus. Struktūriniai pasakojimo analizės principai G. Genette'ui ir toliau buvo svarbūs, tik plėtėsi jo analizuojamų objektų ratas, buvo tobulinami instrumentai, imanentinę analizę keitė intertekstinė, o šią – transmediali analizė. Pats G. Genette'as savo nueitą intelektualinį kelią apibendrina parašydamas esė kryptingą judėjimą nurodančiu pavadinimu „Nuo teksto prie kūrinio“² (aliuzija į Roland'o Barthes'o esė „Nuo kūrinio prie teksto“³). Anot G. Genette'o darbų tyrinėtojos Christine'ės Montalbetti, „Genette'o veikalai labiausiai stebina savo rišlumu. <...> Tai sąryšingas pasaulis. Jame viskas, nuo pat pradžios iki pabaigos, iš tikrųjų dera. To negalima pasakyti apie visų kitų autorių teorinius ieškojimus, kurie prasidėjo maždaug tuo pat metu, kaip ir jo. Daugelis tam tikru momentu pareiškėdavo, kad teorijos nebenori, kad ji – ne tai, ko norėjo pasiekti. Daugelis puolė

¹ Iš viso pasirodė penkios G. Genette'o eseistikos knygos: *Bardadrac*. Paris: Seuil, 2006; *Codicille*. Paris: Seuil, 2009; *Apostille*. Paris: Seuil, 2012; *Épilogue*. Paris: Seuil, 2014; *Postscript*. Paris: Seuil, 2016.

² Iš pradžių šis tekstas buvo paskelbtas jo knygoje „Figures IV“ (Paris: Seuil, 1999). Vėliau perspausdintas G. Genette'o straipsnių rinktinėje, sudarytoje iš anksčiau publikuotų tekstų: *Des genres et des oeuvres*. Paris: Seuil, 2012, p. 7–54.

³ Barthes, Roland. Nuo kūrinio prie teksto / iš prancūzų k. vertė Nijolė Keršytė. In *XX amžiaus literatūros teorijos*: chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams, d. 2, sud. Aušra Jurgutienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 121–130.

atgailauti, atsiprašinėti. Ir kas tokie? Pavyzdžiui, Todorovas, dar daugelis kitų. Tik ne Genette'as, nes jam visada patiko teorija. Jis iki tobulumo išvystė jos loginius ryšius. Jis sukūrė rišlų universumą, kuris gyvas ir netgi linksmas.¹ Taip pat pas-tebimas G. Genette'o darbų stilistinis vientisumas: jo rašymui „nebūdingi staigūs stilistiniai pokyčiai“².

Atskirai pažymėtinas G. Genette'o struktūralistinis laikotar-pis, kuriame jis galutinai susiformavo kaip poetikos tyrinėtojas ir pagaliau kaip naratologas, kartu su R. Barthes'u, Tz. Todorovu, Algirdu Juliumi Greimu ir kitais atnaujinęs literatūros tyrimus, išskeldamas jiems griežtus mokslinius reikalavimus, kviesdamas tyrinėtojus atsiriboti nuo išorinių kūrinio aplinkybių tyrimo ir susitelkti į jo atidų skaitymą, siekęs sukurti humanitarinių mokslų metodologiją. 1965 m. jis paskelbė vieną iš programi-nių Naujosios kritikos mokyklos straipsnių „Struktūralizmas ir literatūros kritika“³. G. Genette'o teigimu, jam kalbotyra, kaip ir Claude'o Lévi-Strausso struktūrinė antropologija, tyrinėjimuo-se pagelbėjo kaip teorinis modelis, metodo pavyzdys, tačiau pats jis niekada „neužsiiminėjo kalbotyra“⁴. G. Genette'as, kaip naratologas, dėjo daug pastangų, kad būtų atgaivinta klasikinė retorika, siekė remtis „ne jos turiniu, o pavyzdžiu, idėja, kad grožinė literatūra – tai dviprasmiškuose ženkluose įvesta tvarka, tvarka ankštoje, bet svaiginančioje erdvėje, kuri atsiveria tarp dviejų tos pačios reikšmės žodžių, tarp dviejų to paties žodžio reikšmių, dviejų tos pačios kalbos dalių“⁵.

Stipriu postūmiu gilintis į pasakojimo tyrimus G. Gene-tte'ui tapo dalyvavimas rengiant R. Barthes'o sumanyto žurnalo „Communications“ 8-tą numerį, skirtą struktūrinei pasakojimo

¹ Montalbetti, Christine. Les ailles de la théorie ou l'usage du temps. *Poétique*, No. 185, 2019 (1), p. 185–186.

² Turgeon, David. *À propos du style du Genette*. Montréal: Le quartanier, 2018, p. 222.

³ Žr. vertimą į lietuvių kalbą: Struktūralizmas ir literatūros kritika. In *XX amžiaus literatūros teorijos*, d. 1, p. 209–229.

⁴ Genette, Gérard. *Apostille*. Paris: Seuil, 2012, p. 173.

⁵ Genette, Gérard. *Figures I*. Paris: Éditions du Seuil, 1966, p. 221.

analizei. Šiame 1966 m. išleistame numeryje kartu su R. Bartheso, A. J. Greimo, Claude'o Bremond'o, Umberto Eco, Tz. Todorovo, Christiano Metz'o ir kitų struktūralistų darbais pasirodė G. Genette'o straipsnis „Pasakojimo ribos“, kurį parašyti paskatino R. Barthes'as¹. Tai buvo rimčiausia G. Genette'o paraiška tyrinėti prozą, nes iki tol jis save laikė labiau poezijos tyrinėtoju. O nuo 1969 m. pradžios ėmėsi rašyti „Prarasto laiko beiėskant“ analizę, kuri, kaip jau minėta, 1972 m. išspausdinta pavadinimu „Pasakojamasis diskursas“ knygoje „Figūros III“. G. Genette'as yra prisipažinęs, kad, rašant šią analizę, jį labiau domino „pasakojimo formos dalykai (laiko traktuotė, žiūros taško valdymas, pasakotojo funkcijos), o ne „giliosios“, loginės arba teminės vaizduojamo veiksmo struktūros, kurias tyrinėjo Bremond'as ir Greimas“². Vėliau ši svarbų savo gyvenimo periodą, kurį yra pavadinęs „panašiu į kubistinį“³, jis prisiminė su lengva šypsena: „Barthes'as sakydavo: „Tapau struktūralistu tam, kad nebereiktų eiti į biblioteką, o štai pats struktūralizmas tapo didžiule biblioteka.“ Gerai pastebėta, bet jis dar nenumanė, kad ir pats vieną dieną taps biblioteka, kone institucija.“⁴

2010 m. viename pokalbyje G. Genette'as vėl grįžo į ši svarbų savo intelektualinio gyvenimo etapą, kurio pabaigoje jis tapo plačiai pasaulyje pripažintu pasakojimo tyrinėtoju: „Iki šiol gerai nesupratau, kodėl vieną dieną Roland'as Barthes'as, kuris keletui mūsų, tarp jų Tzvetanui Todorovui ir man, buvo savotiškas dvasinis vadovas, subūręs į tą savo vadovaujamą mažą neformalią grupę, pasakė, kad nori sudaryti specialų žurnalo „Communications“ numerį, skirtą pasakojimo analizei.

¹ Beje, tais pačiais metais pasirodo ir A. J. Greimo garsusis veikalas „Struktūrinė semantika“ (*Sémantique structurale*, 1966), kuriame daug vietos skirta pasakojimo aktantams. Greimas, Algirdas Julius. *Struktūrinė semantika* / iš prancūzų k. vertė Kęstutis Nastopka. Vilnius: Baltos lankos, 2005.

² Genette, Gérard. *Des genres et des oeuvres*. Paris: Seuil, 2012, p. 18.

³ Kaip tokį apibūdinimą paaiškina G. Genette'as, struktūralistų devizas buvo toks: svarbu ne patys daiktai, o santykiai tarp jų: Genette, Gérard. *Épilogue*. Paris: Seuil, 2014, p. 16.

⁴ Genette, Gérard. *Bardadrac*. Paris: Seuil, 2006, p. 38.

Apie tokį objektą iki tol nė negalvojau. Mane labiau domino ne pasakojamieji, o poetiniai tekstai. Jis stengėsi mums paskirstyti užduotis, kad susidarytų tas didelės svarbos žurnalo numeris <...>. Pasakiau Barthes'ui, kad pasakojimas nėra mano reikalas. „Puiku, – tarė Barthes'as, – tai parašykite straipsnį, kuriame mums paaiškintumėte, kodėl ši tema jums kelia tam tikrų sunkumų.“ Taip ir padariau – žurnalo „Communication“ <...> numeriui parašiau straipsnį ne tiesiogiai apie pasakojimą, o apie pasakojimo ribas. Juo siekiau aiškiai nužymėti man svetimos teritorijos ribas, apibrėžti objektą, kurio nedegiau noru tyrinėti, nes tuo metu pasakojimas buvo toks sunkiai apibrėžiamas objektas, tarsi plevenantis ore, perpučiamas visų vėjų. Man beaiškinant, kodėl pasakojimas nėra mano reikalas, jis tapo mano reikalu. Tai mane po truputį nuvedė <...> į tiesioginius ir visiškai apibrėžtus pasakojimo struktūrų, kaip tuo metu jas pavadinau (tuo laiku struktūra galima buvo pavadinti bet ką), tyrimus. Jų rezultatas – 1972 metais pasirodžiusi studija „Pasakojamasis diskursas“, sudaranti svarbiausią rinkinio „Figūros III“ dalį. Tai buvo labai svarbus mano tyrimų etapas: keletą metų Prancūzijoje ir užsienyje (buvo ir viso semestro mano paskaitų kursas Yale'io universitete) skaitydamas įvairias paskaitas, veddamas seminarus, skaitydamas pranešimus konferencijose, vis labiau įsitraukiau į šio pasakojamojo objekto tyrimus, kol jis tapo man gana artimas. Ir tai, tiesą sakant, pagaliau įvyko Prousto dėka. Mane domino pasakojimo formos, ieškojau tyrimų objekto, kuris tiktų aprašyti šias formas. Ir atsitiko taip, kad, man skaitant paskaitas apie Prousto „Prarasto laiko beieškant“, tik kitu aspektu, staiga mane ištiko suvokimas, kad „Prarasto laiko beieškant“ yra ideali medžiaga pasakojimo formų tyrimams, nes Prousto romane jų gausu – visokių įmanomų ir įsivaizduojamų rūšių ir matmenų, būdų, technikų... Man tada radosi sumanymas parašyti studiją, kuri būtų ne tik kritika (nes skirta Proustui, jo „Prarasto laiko beieškant“ menui), bet ir teorija (nes, tyrinėdamas „Prarasto laiko beieškant“ pasakojimo režimus, siekiau suformuluoti bendresnes

kategorijas, kuriomis galėčiau apibr zti bet kurį pasakojimo technikos fenomeną).“¹

Tarp pačių svarbiausią G. Genette'o mokytojų minėtini rašytojas ir kritikas J. L. Borgesas (ypač jo visuotinės Bibliotekos idėja), kritikas ir poetas Paulis Valery (didesnis dėmesys poetikai, o poetika – svarbi sąvoka G. Genette'ui), lingvistas Romanas Jakobsonas (struktūrinės kalbotyros pasiekimų taikymas poetikos tyrimams, lingvistika pagrįsta poetinės kalbos samprata), semiologas R. Barthes'as (pasisakęs už struktūrinės, imanentinės kūrinio analizės kryptį, su juo G. Genette'ą siejo ypač artimas ryšys) ir, žinoma, lietuvis semiotikas A. J. Greimas, k ręs universalų mokslinį reikšmės tyrimų metodą. „Jis visą gyvenimą Greimą prisimindavo su pagarba“, – pripažįsta G. Genette'o sūnus². G. Genette'as ilgą laiką buvo uolus ne tik R. Barthes'o seminaro, bet ir A. J. Greimo vadovaujamo semiotikos seminaro Paryžiuje lankytojas. Apie tai jis rašo: „Septintajame dešimtmetyje Greimo seminaras vykdavo ne Aukštųjų studijų mokykloje, kurioje jis dirbo, o mažoje Prancūzijos kolegijos salėje, kurią parūpino Claude'as L vi-Straussas. Jo šiek tiek improvizuotas kursas pasižymėjo ka koku sunkiai nusakomu stimuliuojančiu poveikiu, bet, nepaisant to, mane išmušdavo iš vėžių tas beveik dogmiškas jo metodo taikymas, sektantiški jo mokyklos polinkiai (įskaitant ir jos skilimus), tos jo kone skaidrios šviesios akys ir dar iš jo švarko rankovių švys iojan ios nuogos rankos, nes jo marškinių rankovės nuolat būdavo arba per trumpos, arba atraitotos. Laikantis nustatytų žanrinių reikalavimų, seansai būdavo reguliariai ir ištisai skiriami kolegų, įvairiausių disciplinų atstovų mintims, išskyrus penkias paskutines minutes, per kurias Mokytojas patvirtindavo, kad semiotinė interpretacija yra tinkama tos

¹ De „Figures“   „Codicille“: un entretien avec G rard Genette par Pierre-Henry Frangne (Universit  Rennes 2) et Roger Pouivet (Universit  Nancy 2). 2010-10-27 [žiūrėta 2020-02-21]. Prieiga per internetą: https://www.youtube.com/watch?v=7o6gIoT9q_w.

² Iš šios knygos vertėjo pokalbio su G. Genette'o sūnumi Paryžiuje 2019 m. spalio 25 d.

dienos atstovaujamai disciplinai. Mane be galo stebindavo, kokia gausi jo adresų knygelė ir kiek daug vienas po kito noriai atvykstančių svečių, tačiau niekas iš mūsų neturėjo supratimo, kiek dar jų galėjo būti atsisakę atvykti.⁴¹

A. J. Greimo seminare daug dėmesio buvo skiriama giluminėms reikšmės struktūroms aprašyti, universaliems pasakojimo principams išsiaiškinti pačiuose įvairiausiųose tekstuose, o G. Genette'as siekė, pasitelkdamas greimistų terminiją, aprašyti reikšmės „paviršiaus“ struktūras, nes jį, kaip minėta, domino pati pasakojimo akto poetika literatūros kūrinuose². Struktūralistiniame naratologijos formavimosi etape G. Genette'o formalioji (bet ne formalistinė, anot J. M. Schaeffero³) naratologija akcentavo labiau su sakymo akto raiška susijusius reiškinius, o A. J. Greimo teminė naratologija – su pasakymo. Veikia ir A. J. Greimo semiotikoje didesnę vaidmenį įgavo sakymo struktūros.

G. Genette'o pasakojimo teorija priskiriama klasikinei naratologijai (tuo požiūriu jam artimiausi šie klasikinio pasakojimo teoretikai: R. Barthes'as, Tz. Todorovas, A. J. Greimas, C. Bremond'as, G. Prince'as), davusiai daug impulsų vadinamajai poklasikinei naratologijai (Davidas Hermanas, Monika Fludernik, Wolfas Schmidas, Johnas Pieras ir kt.), kuri savo ruožtu labai išplėtė pasakojimo analizės lauką: šiandien

¹ Genette, Gérard. *Bardadrac*. Paris: Seuil, 2006, p. 493.

² Daugiau apie G. Genette'o naratologiją ir jos santykį su A. J. Greimo semiotika: Vaitiekūnas, Dainius. *Pasakojimas B. Radzevičiaus „Priešaušrio vieškeliuose“*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004; Keršytė, Nijolė. Prancūzų struktūralizmas: semiotika, naratologija. In *XX amžiaus literatūros teorijos: vadovėlis aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams*, sud. Aušra Jurgutienė, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 102–138; Vaitiekūnas, Dainius. *Aktualūs semiotinės naratologijos klausimai lietuvių literatūroje*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014; Keršytė, Nijolė. *Pasakojimo pramanai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016.

³ Diskusija „De la poétique à l'esthétique“. *Table ronde avec R. Bellour, M. Macé, J.-M. Schaeffer, J. Pier. Autour de Gérard Genette*. CRAL, EHESS, Paris, 2013-11-28 [žiūrėta 2020-04-21]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=LHTLuLYHciQ>.

analizuojami patys įvairiausi pasakojimo pavidalai, jų santykis skirtingose medijose – ir ne tik literatūriniai ar meniniai pasakojimai¹. Būtent G. Genette'o pasakojimo teorija numatė tokius intermedialius arba transmedialius pasakojimo tyrimus, nes ji nebuvo skirta vien imanentinei atskiros teksto analizei. Naratologas, pastebėjęs, kad imanentinė kūrinio analizė ne viską gali apie jį atskleisti, vis daugiau dėmesio skirdavo tekstų tarpusavio sąsąukoms, intertekstams, tekstų tipologijai ir jų žanrams. Tačiau ir toliau pasisakė už tokią literatūros istoriją, kuri būtų literatūrinių formų istorija, o ne idėjų ar visuomeninės istorijos iliustracija. Naratologo J. Piero teigimu, būtų netikslu visą G. Genette'o naratologiją laikyti esant tik struktūralistinės pakraipos, nes joje esama ne tik imanentinio santykio su tekstu, bet ir transcendentalumo, o jo darbų tarpdiscipliniškumo dvasia primena poklasikinės naratologijos nuostatas². G. Genette'as pasisakė už atvirą naratologiją: „Mano tyrinėjimų laukas buvo ne tik naratologija, bet ir poetika apskritai, dar labiau apibendrinant – net meno teorija ar estetika. Nepretenduoju būti sektinu pavyzdžiu, tik manau, kad disciplina neturėtų apsiriboti vien jai būdingu objektu, lygiai kaip ir nesiekti atimti dėmesio iš kitų objektą.“³

¹ Daugiau apie klasikinės ir poklasikinės naratologijos santykį, šiuolaikinę naratologiją pasaulyje: Pier, John. Pasakojimas tarp transtekstualumo ir intermedialumo / vertė Dalia Cidzikaitė, mokslinis redaktorius Dainius Vaitiekūnas. *Žmogus ir žodis*, t. 19, Nr. 2 (2017) [žiūrėta 2019-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.zmogusirzodis.leu.lt/index.php/zmogusirzodis/article/view/186/180>; Prince, Gerald. Apie šiuolaikinę naratologiją / vertė Dalia Cidzikaitė, mokslinis redaktorius Dainius Vaitiekūnas. *Žmogus ir žodis*, t. 16, Nr. 2 (2014) [žiūrėta 2019-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.zmogusirzodis.leu.lt/index.php/zmogusirzodis/article/view/108>.

² Pier, John. Gérard Genette's Evolving Narrative Poetics. *Narrative*. Ohio State University Press, 2010, 18 (1), p. 14 [žiūrėta 2019-11-20]. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/13876568/G%C3%A9rard_Genette_s_Evolving_Narrative_Poetics.

³ *La métalepse. De la figure à la fiction*: entretien avec Gérard Genette (John Pier) [žiūrėta 2019-12-11]. Prieiga per internetą: <http://vox-poetica.org/entretiens/intGenette.html>.

Šioje knygoje pateiktos G. Genette'o „Pasakojamojo diskurso“ studijos tyrinėjimų objektas – žodinis pasakojimas, būtent Marcelio Prousto romano „Prarasto laiko beiėškant“ pasakojimas. Studijoje gražiai dera dėmesys šiam tekstui ir siekis sukurti bendrąją pasakojimo teoriją. Galima sakyti, kad vienas iškiliausių pasaulio literatūros istorijos kūrinių privertė pasitempti G. Genette'ą – tiek pasakojimo tyrėją, tiek teoretiką – ir jį galutinai suformavo.

Dar ir dabar tenka sutikti su G. Genette'o teiginiu, išsakytu šioje skaitytojui pateikiamoje studijoje, kad pasakojimo sąvoka vartojama mažų mažiausiai trejopai: turint galvoje papasakotus įvykius (istorija), įvykius pateikiantį tekstą (pasakojimas siaurąja to žodžio reikšme) ir patį pasakojimo aktą (naraciją). Pasakojimo tyrinėtoji tiesiogiai prieinamas antrasis. Istorijos ir pasakojimo siaurąja reikšme santykis priemen signifikato ir signifikanto, turinio ir išraiškos santykį, o naracijos ir istorijos, pasakojimo teksto santykis – proceso ir rezultato, sakymo ir pasakymo santykį. Istorijos ir pasakojimo santykiai studijoje apibūdinami laiko ir būdo sąvokomis, o naracijos ir istorijos santykiai, pasakojimo teksto santykis – balso sąvoka. G. Genette'ą itin domino šie trys pasakojimo aspektai: laikas, būdas, balsas.

Laiką, kaip santykius tarp istorijos ir jos pateikimo pasakojamajame diskurse, tyrinėtojas siūlė apibūdinti šiomis sąvokomis: tvarka, trukmė (arba sparta), dažnis. Lyginant įvykių išdėstymo tvarką pasakojamajame diskurse su jų logiškai numanoma tvarka istorijoje, siūlyta žymėti tam tikrus tų dviejų tvarkų nesutapimus – anachronijas: analepsės (ankstesnio įvykio papasakojimą) ir prolepsės (vėlesnio įvykio papasakojimą). Tapo įmanoma pasakojimo formų pokyčius apibūdinti šiais aspektais: G. Genette'as pastebėjo, kad tradicinis pasakojimas siekia perspėti apie anachronijas, apibrėžti jų nuotolį, trukmę, jame analepsės dažnesnės ir platesnės nei prolepsės.

Pagal santykį su pirminiu pasakojimu analepsės ir prolepsės dar skirstomos į išorines (jų amplitudė visai nesusisieja su

pirminio pasakojimo amplitudė), vidines (visa jų amplitudė „neiššoka“ iš pirminio pasakojimo amplitudės) ir į mišrias (jų amplitudė tik tam tikra dalimi patenka į pirminio pasakojimo amplitudę). Vidinės anachronijos formos skaidomos į heterodiagetines (pavyzdžiui, pristatoma naujo veikėjo praeitis) ir homodiagetines, kurios dalijamos į papildančiąsias (užpildančias pasakojimo spragas) ir pakartojančiąsias (kompensuojančias būsimas spragas). Analepsės primena, kas jau buvo papasakota, arba supažindina su nežinoma praeitimi, o prolepsės anonsuoja, kas dar bus papasakota, supažindina su pasakojimo ateitimi.

Pasakojimas pagreitėja arba sulėtėja priklausomai nuo to, kiek istorijos trukmė ir pasakojimo trukmė supanašėja arba ima skirtis. G. Genette'o nuomone, visiškas trukmės ir pasakojamo teksto ilgumo sutapimas nėra įmanomas (prie jo bene labiausiai priartėja dialogai), o pateiktos informacijos kiekis pasakojamajame diskurse atvirksčiai proporcingas pasakojimo spartai. G. Genette'as aptaria keturias kanonines pasakojimo greičio formas: pauzę, elipsę, sceną, santrauką, pažymėdamas, kad pauzė – tai vien pasakojimo laiko buvimas (*istorijos laikas* = 0, *pasakojimo laikas* = n); elipsė – vien istorijos laiko buvimas (*istorijos laikas* = n, *pasakojimo laikas* = 0); scena – abu pirmiau minėtieji laikai, labai arti vienas kito (*istorijos laikas* = *pasakojimo laikas*); santraukoje pasakojimo laikas yra trumpesnis už istorijos laiką (*istorijos laikas* > *pasakojimo laikas*). Vadinasi, elipsės ir santraukos pagreitina pasakojimą, o pauzė sulėtina.

Kaip pasakojimo dažnį G. Genette'as apibūdina įvykių dažnio santykį istorijoje ir jos pasakojimo akte, todėl fiksuojami keturi dažnių tipai: vienąkart papasakojama, kas įvyko vieną kartą (kartinis pasakojimas); pasakojama n kartų, kas įvyko n kartų (daugkartinis pasakojimas); pasakojama n kartų, kas įvyko vienąkart (kartotinis pasakojimas); pasakojama vienąkart, kas įvyko n kartų (dažninis pasakojimas). G. Genette'as teigia, kad pirmas romanistas, kuris siekė dažninį pasakojimą išlaisvinti nuo tarnystės kartiniam pasakojimui (tradicinio

pasakojimo modelis), buvo G. Flaubert'as, o M. Proustas tą veiklą pratęsė ir išstbulino.

Pasakojimo būdas, pasak G. Genette'o, – tai naratyvinės informacijos reguliavimo būdai, kurie apibūdinami dvejopai: kaip distancija / atstumas („kiekybinė naratyvinės informacijos moduliacija: kiek?“) ir perspektyva („kokybinė moduliacija: kaip?“). Įvykių pasakojime distancija pastebima tiek, kiek stipriai pasakojime pastebimas pasakotojas. Pagal G. Genette'o skirstymą, pasakojimo lygmenys – tai santykiai tarp kelių pasakojimų tame pačiame pasakojamajame tekste, kai pirminis pasakojimas apglobia antrinį, kuriame savo ruožtu gali būti ir dar vienas pasakojimas pasakojime, o šiame – dar kitas.

Pasakojimo perspektyva – informacijos apribojimas pasirenkant tam tikrą žiūros tašką. G. Genette'as siūlo perspektyvą apibūdinti kaip trejopą fokusuotę: nulinę fokusuotę, kai tariamai nėra informacijos atrankos ir aiškesnės stebėtojo pozicijos („visažinio“ pasakotojo atvejis); vidinę fokusuotę, kai pateikiama informacija, kurią galėtų žinoti veikėjas; išorinę fokusuotę, kai veikėjas matomas tik iš išorės, neapibūdinant jo vidaus. Vidinės fokusuotės atveju orientacijos centras sutampa su veikėju, išorinės – su pasakotojo pasirinktu išorės tašku, nesitapatinant su veikėju. Pasakojime vyraujančios fokusuotės pažeidimus G. Genette'as pavadino muzikiniu alteracijų terminu, išskirdamas paralipsę (suteikiama mažiau informacijos, nei derėtų pagal vyraujančią fokusuotę) ir paralepsę (suteikiama daugiau informacijos, nei leistų vyraujanti fokusuotė). G. Genette'o pasiūlyta naratyvinio balso sąvoka žymi numanomą pasakojantį subjektą. Tokiu būdu fokusuotės problematika atskiriama nuo pasakojančio balso problematikos. Jis siūlo nepainioti klausimų „kas mato?“ ir „kas pasakoja?“.

Svarbus pasakojimo aspektas – asmuo, arba pasakotojas, jo raiška. Narratorius pagal santykį su pasakojama istorija taip pat gali būti dvejopas (tai nebūtinai susiję su gramatine asmens raiška tekste): heterodiagetinis (nedalyvaujantis pasakojamoje istorijoje); homodiagetinis (pasakojamos istorijos

dalyvis); autodiagetinis (pagrindinis pasakojamos istorijos dalyvis). Dar tiksliau kalbant apie pasakotojus, pasak G. Genette'o, galimi šie pasakotojų tipai: ekstradiagetinis-heterodiagetinis (pirmo laipsnio pasakotojas pasakoja istoriją, kurioje pats nedalyvauja); ekstradiagetinis-homodiagetinis (pirmo laipsnio naratorius pasakoja savo paties istoriją); intradiagetinis-heterodiagetinis (antro laipsnio naratorius pasakoja istoriją, kurioje pats nedalyvauja); intradiagetinis-homodiagetinis (antro laipsnio naratorius pasakoja savo paties istoriją). Anot G. Genette'o, pasakotojas ne vien pasakoja (pagrindinė jo funkcija – pateikti istoriją), bet ir tuo pat metu gali atlikti kitokias funkcijas: valdymo (paaiškina savo pasakojimą), komunikacinę (kreipiasi į adresatą), liudytojo (paliudija istorijos autentiškumą, atskleidžia savo santykį su pasakojama istorija), ideologinę (pateikia savą istorijos, personažo vertinimą). Beje, G. Genette'as siūlo pasakojimo adresatą dalinti į ekstradiagetinį (pirminiame pasakojime išreikštą ar numanomą adresatą) ir intradiagetinį adresatą (antriniame pasakojime pastebimą veikėją, kuriam pasakojama).

Pasakojimas grįžta. Tai galime konstatuoti žvelgdami į naujausius literatūroje pastebimus pokyčius. Tačiau ar jis buvo išvartytas? Kaip įmanoma jo atsisakyti, apskritai nesuardžius rišlumo ir prasmės? Šiuo grįžtančio pasakojimo laikotarpiu svarbu taip pat grįžti prie pasaulio naratologams svarbaus klasikinio veikalo – prie „Pasakojamojo diskurso“, kuriame daug išsakytų teiginių neprarado aktualumo iki šiol, o subtili stilistinė meistrystė, ypatingo estetinio skonio raiška ir atida tekstui tiesiog stulbina. Šis G. Genette'o veikalas buvo ilgo ir kruopštaus darbo rezultatas (retas mokslininkas dabar gali leisti sau tokią prabangą). Terminai autoriui nebuvo tikslas pats savaime, o tik priemonės geriau pažinti kūrinį. Jos buvo tobulinamos ir, jei reikia, keičiamos derinant prie konkretaus analizuojamo kūrinio. G. Genette'as siekė sukurti „formalią“ naratologiją, tačiau jo paties kalba nebuvo formali ir perdėm techniška. Ji mažai kuo primena mums jau įprastą

akademini referatą ar straipsnį, nes, būdama itin tiksli, teoriškai aiškiai apibrėžta ir pagrįsta, ji vis dėlto gravituoja į esė žanrą: kaip reta lanksti, stebina originaliomis išvalgomis, drąsiais sugretinimais, subtiliu, niansuotu akademinio diskursu, sąmoju ir saviironija. Tikėkimės, skaitytojas visa tai įvertins.

Šios knygos, savitos pasakojimo istorijos literatūroje studijos, tekste ir itin gausiose išnašose vertėjui teko laužtiniuose skliaustuose nurodyti daug papildomos informacijos: patikslinti, praplėsti, paaiškinti autoriaus dažnai lakoniškai pateiktas nuorodas, pateikti literatūros kūrinių citatų vertimus į lietuvių kalbą. Tikslios nuorodos į lietuviškų vertimų šaltinius galbūt pravers skaitytojui, norinčiam daugiau pasidomėti cituojamu kūriniu, suprasti platesnį citatų kontekstą. Pažymėtina, kad G. Genette'as, norėdamas sakinyje pabrėžti vieną kitą sąvoką ar žodžių junginį, daro tai dviem būdais: kursyvu arba kabu-tėmis. Šis principas išlaikytas ir lietuviškame knygos vertime.

Dėkoju Prancūzų institutui Lietuvoje, Lietuvos mokslo tarybai, be kurių paramos šio leidinio nebūtų, Paryžiaus leidyklai „Seuil“ – už geranorišką bendradarbiavimą, recenzentams – Vilniaus universiteto frankofonams vertėjams bei mokslininkams Vytautui Bikulčiui ir Pauliui Jevsejevui, paryžiečiui naratologui Johnui Pierui – už paskatinimą imtis šio vertimo, už pokalbius apie naratologiją, svarbias jos sąvokas ir veikalo autorių, o savo žmonai Solgitai dėkoju už supratingą ir kantrų šio ilgai trukusio vertimo palaikymą. Už rūpinimąsi šios knygos rengimu ir leidyba esu labai dėkingas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Dokumentinio paveldo tyrimų departamento vadovei Jolantai Budriūnienei, bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro vadovui Arturui Mickevičiui, maketuotojui Tomui Rasteniui. Ypatinga padėka leidinio redaktorei Astai Stirbytei, kuri daug laiko ir jėgų atidavė akylam vertimo teksto skaitymui ir pokalbiams su vertėju.

Dainius Vaitiekūnas